LABIRINTUL ISTORIEI: MAZEPA ŞI ROMÂNII

ŞTEFAN PURICI

Keywords: Moldova, Ukraine, Mazepa, Brancoveanu, Galaţi, international relations.

The labyrinth of history: Mazepa and the Romanians

(*Abstract*)*

The author presents his point of view vis-à-vis of the volume titled *Ukrainian hetman Ivan Mazepa: Moldova and Romania*, published by the researcher Teofil Rendiuc. Are analyzed aspects which linger the solidity of this study, but the evidences less based and justified.

Volumul bilingv (editat în limbile ucraineană, p. 5–126 şi română, p. 161–274), semnat de Rendiuk T. Gh, *Hatmanul Ucrainei Ivan Mazepa: Moldova şi România*, Bucureşti, Editura Printech, 2008, 274 p. + CD *Evanghelia* (Aleppo, 1708, în limba arabă), a fost publicat în cadrul acţiunilor organizate în ţara vecină, în urma semnării de către Preşedintele Ucrainei, a Decretului nr. 955, din 9 octombrie 2007, *Despre marcarea a 300 de ani de la evenimentele legate de acţiunea politico-militară a lui Ivan Mazepa, hatmanul Ucrainei, şi de încheierea alianţei ucraineano-suedeze*. Autorul, Teofil Rendiuc, actualmente diplomat ucrainean, absolvent al Facultăţii de Istorie a Universităţii din Cernăuţi, a lucrat mai mulţi ani în cercetare şi este doctor în istorie.

Lucrarea a fost structurată pe patru capitole, *Prefaţă*, *Încheiere*, *Bibliografie selectivă* şi include 35 de fotografii color (p. 127–160). Textul original a fost scris în limba ucraineană, cel în limba română reprezentând o traducere realizată chiar de autorul volumului.

În *Introducere*, Teofil Rendiuc explică interesul său pentru subiectul studiului şi menţionează că lucrarea contribuie la o mai bună cunoaştere a raporturilor existente între hatmanul Ucrainei şi domnii Ţării Moldovei şi Ţării Româneşti, în special a relaţiei dintre Ivan Mazepa şi Constantin Brâncoveanu. Autorul apreciază că, prin demersul său, „deschide o nouă pagină în istoriografia ucraineană consacrată activităţii lui I. Mazepa” (pp. 12, 167)**.

---

* Traducere: Ştefan Purici.

** Prima cifră indică trimiterea la textul în limba ucraineană, a doua – la cel în limba română.

BDD-A32578 © 2011 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

Capitolul I analizează *Primele contacte ale hatmanului Ucrainei I. Mazepa cu Moldova şi Valahia şi evoluţia lor până la 1708*. Cercetătorul evidenţiază existenţa unor premise pentru dezvoltarea legăturilor politice şi culturale între Ucraina lui Ivan Mazepa şi spaţiul românesc: „interesele geopolitice similare", exemplul alianţei dintre hatmanul Bogdan Hmelniţki şi Vasile Lupu, activitatea lui Petru Movilă în scaunul de Mitropolit al Kievului, „credinţa ortodoxă comună" etc. (pp. 13, 168). La acestea trebuie adăugat interesul Rusiei de a fi la curent cu ceea ce se întâmpla în interiorul Imperiului Otoman. Drept urmare, în toamna anului 1688, din ordinul ţarului, Ivan Mazepa a stabilit legături directe cu domnitorul muntean Constantin Brâncoveanu (1688–1714), în vederea constituirii unei alianţe antiotomane din care să facă parte Rusia, Polonia, Moldova şi Valahia, dar şi – în opinia autorului – Ucraina hatmanului (pp. 18, 172). Teofil Rendiuc menţionează că, până în luna octombrie 1708, hatmanul „a fost intermediar în purtarea corespondenţei intense între C. Brâncoveanu şi Petru I" (pp. 22, 176).

Demn de reţinut este şi faptul consemnat de autor (pp.23, 177), potrivit căruia Constantin Brâncoveanu a făcut cunoştinţă cu ucrainenii în cadrul administraţiei moldoveneşti a lui Gheorghe Duca, impusă de turci în urma cuceririi teritoriilor de la răsărit de Nistru (1678), ceea ce a facilitat dezvoltarea contactelor ulterioare ale lui Ivan Mazepa cu domnul român. Un factor important în promovarea unor raporturi strânse cu naţiunile vecine, evidenţiat de francezul Jean Baluse, trimisul lui Petru I, l-a constituit orizontul politic al hatmanului: „Are o mare experienţă în politică şi, spre deosebire de moscoviţi, urmăreşte şi ştie ce se întâmplă în ţările străine" (pp. 28, 181). De asemenea, în cadrul trupelor căzăceşti, se aflau numeroşi moldoveni (pp. 24–25; 178–179), inclusiv în funcţii de conducere (comandanţi de regimente), fapt ce înlesnea apropierea între hatman şi domnii români. Un fapt mai puţin cunoscut şi demn de menţionat este sponsorizarea de către Ivan Mazepa, în anul 1708, a tipăririi *Evangheliei* în limba arabă, pentru necesităţile sirienilor ortodocşi (pp. 37, 40; 190, 192–193). Era unul dintre cele 11 titluri de cărţi creştine publicate cu caractere arabe în tipografia din Alep (Siria), dotată cu echipament şi meşteri de la Snagov şi Bucureşti, prin străduania principelui Constantin Brâncoveanu. Domnul muntean, având în vedere proiectele sale otomane, a obţinut, la 17 ianuarie 1701, de la ţarul Petru I, dreptul de azil politic pe teritoriul Ucrainei în cazul în care ar fi apărut vreun risc pentru viaţa sa şi a apropiaţilor săi (pp. 41, 193). Însă soarta a fost vitregă cu principele valah, care a avut un sfârşit tragic, în timp ce pământul românesc a devenit, prin jocul destinului, locul de veci pentru hatmanul Ivan Mazepa.

În capitolul al II-lea este prezentată *Perioada moldovenească din viaţa lui I. Mazepa, decesul său în anul 1709 şi înhumarea la Bender*. Pe baza celor prezentate în capitolul anterior, autorul ajunge la concluzia că alegerea ca loc de refugiu a oraşului Bender (Tighina) de către Ivan Mazepa şi noul său protector şi suzeran (Carol al XII-lea, regele Suediei), nu a fost deloc întâmplătoare. Relaţiile

BDD-A32578 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

intense cu Mihai Racoviţă, domnul Moldovei, ostilitatea tătarilor din Crimeea, prezenţa unui număr însemnat de moldoveni în oastea lui Mazepa, apropierea geografică s-au numărat printre elementele pe care le-a luat în calcul hatmanul ucrainean atunci când, după înfrângerea suferită la Poltava (27 iunie/8 iulie 1709) l-a asigurat pe regele suedez că „în ziua a cincia vom fi deja de cealaltă parte a graniţei şi vom fi în siguranţă" (pp. 49, 200). Istoricul Teofil Rendiuc aduce numeroase exemple de stabilire a moldovenilor în spaţiul de la est de Nistru şi de ascensiune socială şi militară a acestora în cadrul hatmanatului ucrainean. Consideraţii interesante sunt prezentate de autor cu privire la locul în care s-a aflat Ivan Mazepa după sosirea la Tighina şi până la moartea sa (pp. 55–61; 206–212). O parte dintre şefii cazacilor (polcovnicii) lui Mazepa, cu acceptul domnitorului moldovean, au fost găzduiţi în casele boiereşti din Iaşi şi Suceava. Hatmanul s-a stins din viaţă la Tighina, în ziua de 21 septembrie/2 octombrie 1709, fiind înmormântat în biserica din localitatea Varniţa, aflată în apropierea oraşului (pp. 69, 219). Pe ultimul drum, Ivan Mazepa a fost însoţit de Carol al XII-lea, domnii Moldovei şi Ţării Româneşti, Mihai Racoviţă şi, respectiv, Constantin Brâncoveanu, trimisul sultanului, ambasadorii prezenţi pe lângă regele Suediei, cazaci, ieniceri, moldoveni, tătari ş. a.

Perspectiva ucraineană asupra semnificaţiilor politicii lui Ivan Mazepa a fost definită încă de Pylyp Orlyk, succesorul său la conducerea hatmanatului (1710–1742, în exil): „Acest conducător celebru şi venerabil, pe care vârsta înaintată l-a lăsat fără urmaşi, care stăpânea bogăţii imense, a sacrificat totul pentru libertatea patriei. […] El şi-a sacrificat chiar şi propria viaţă pentru ca patria lui să poată zdrobi jugul moscovit […]" (pp. 73, 223). Ruşii l-au privit pe hatman ca pe un trădător, Petru I instituind pentru Mazepa distincţia *Ordinul Iudei* (din argint, cu o greutate de 5 kg), iar Biserica Ortodoxă Rusă anatemizându-l.

Capitolul al III-lea investighează epopeea reînhumărilor repetate ale osemintelor lui Ivan Mazepa la Varniţa şi Galaţi. Pe baza mărturiilor contemporanilor, textelor cronicarilor şi ideilor expuse de diferiţi cercetători din Ucraina, România, Polonia, Suedia etc., autorul prezintă opiniile istoriografice legate de locul de veci al hatmanului, identificând cu precizie motivele înhumării trupului lui Mazepa în interiorul Bisericii Sf. Gheorghe din Galaţi şi descriind amănunţit evenimentele care au afectat mormântul hatmanului şi memoria acestuia până la începutul secolului al XXI-lea.

Printre concluziile autorului, care merită a fi reţinute, trebuie evidenţiată ideea recunoştinţei faţă de poporul român pe care fiecare ucrainean trebuie să o exprime în legătură cu păstrarea, peste veacuri, a memoriei hatmanului ucrainean Ivan Mazepa (pp. 111, 259). În pofida faptului că, în octombrie 1962, autorităţile comuniste au demolat Biserica Sf. Gheorghe, ridicând ulterior două blocuri de locuinţe, oraşul Galaţi păstrează numele luptătorului pentru independenţa Ucrainei prin cele două cartiere, Mazepa 1 şi Mazepa 2, prin numele atribuit Bisericii Sfânta

BDD-A32578 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)

Precista („a lui Mazepa"), dar şi prin monumentul ridicat, în anul 2004, în memoria hatmanului în Parcul Libertăţii din centrul urbei dunărene (pp. 115–116; 263).

În capitolul al IV-lea al lucrării, Teofil Rendiuc reuneşte *Legendele şi miturile legate de figura lui I. Mazepa în Moldova şi România*. Legendele încearcă să sugereze faptul că Mazepa nu a decedat la Tighina, ci şi-a înscenat moartea, reuşind în taină să ajungă la Kiev, unde a murit mai târziu, la Lavra Pecerska. Miturile sunt generate de poveştile privind prădarea mormântului hatmanului de către turci, ruşi sau ostaşii sovietici.

În *Încheiere*, autorul volumului vine cu un şir de propuneri concrete vizând dezvoltarea relaţiilor ştiinţifice ucraineano-române, continuarea cercetărilor legate de viaţa şi activitatea lui Ivan Mazepa, înfiinţarea unei asociaţii omonime etc.

Aflat sub imperiul datelor aniversare – în anul 2009 se împlineau 370 de ani de la naştere şi 300 de ani de la moartea lui Ivan Mazepa –, autorul nu face întotdeauna distincţie în ceea ce priveşte statutul juridic al entităţilor teritoriale pe care le menţionează pe parcursul întregii lucrări: Ţara Moldovei, Ţara Românească, Ucraina şi Rusia. În perioada examinată (sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea) Rusia era un stat independent, Ţările Române erau state aflate în raporturi de vasalitate cu Poarta Otomană, în timp ce Ucraina (fără teritoriile cuprinse în cadrul Regatului Poloniei) era o provincie anexată Ţaratului moscovit, care se bucura de o anumită autonomie politico-administrativă. Ivan Mazepa, ales ca hatman al Ucrainei din stânga Niprului în anul 1687, a fost un înalt dregător al administraţiei ţariste, desemnat să conducă una dintre componentele statului rus, şi nu a fost un principe independent, însă volumul îl prezintă ca pe un adevărat şef de stat. Ivan Mazepa şi-a manifestat spiritul de iniţiativă (pp. 28–30; 181–183) în limitele în care aceasta a fost dictată de statutul său de reprezentant al ţarului şi de cel al regiunii pe care o administra ca teritoriu învecinat cu spaţiul controlat de Imperiul Otoman. Graţie darurilor bogate oferite de Petru cel Mare, hatmanul a acumulat averi uriaşe, devenind proprietarul a circa 20 de mii de domenii şi unul dintre cei mai bogaţi nobili din Europa (pp. 49, 201).

În pofida unor exagerări de interpretare, cartea se încadrează în eforturile generale ale istoriografiei ucrainene de a construi un trecut politico-naţional distinct pentru Ucraina de astăzi. Aspectele prezentate de autor pun în lumină sprijinul românilor de care s-a bucurat Ivan Mazepa în acţiunile sale legate de susţinerea ortodoxiei, dar şi contribuţiile etnicilor români la evoluţia evenimentelor de la est de Nistru la sfârşitul secolului al XVII-lea şi începutul celui următor, volumul contribuind la o mai bună cunoaştere a trecutului vecinilor ucraineni, dar şi al românilor.

BDD-A32578 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:11 UTC)